

بستر سازی مناسب برای توسعه تجارت منطقه‌ای در حوزه اکو

توسعه تجارت درون و فرا منطقه‌ای یکی از اهداف اصلی سازمان همکاری اقتصادی (اکو) می باشد. مؤسسان این سازمان همواره تلاش نموده‌اند با ایجاد بسترهای حقوقی مناسب، زمینه همگرایی اقتصادی و همکاری‌های تجاری را در منطقه فراهم آورند. موافقتنامه تجاری اکو (اکوتا) شرایط لازم را برای توسعه اقتصادی و تجاری در کشورهای منطقه ایجاد خواهد کرد. این موافقتنامه می‌تواند نقش مهمی را در توسعه تجارت منطقه‌ای و بین‌المللی ایفا نماید و بدون شک اجرای به موقع آن به نفع تمامی اعضا می‌باشد.

اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی و علمی از جمله اهداف اکو می‌باشد.

کشورهای عضو اکو از وضعیت اقتصادی متفاوتی برخوردارند. در سال ۲۰۰۶ تولید ناخالص داخلی منطقه اکو با متوسط رشد ۶/۹ درصد بالغ بر ۸۹۱ میلیارد دلار شد که معادل ۱/۸ درصد تولید ناخالص ملی جهان بوده است. مقایسه این رقم با سال ۲۰۰۲ (۴۲۹ میلیارد دلار) رشدی تقریباً ۱۰۷ درصدی را نشان می‌دهد. اما در سال ۲۰۰۷ تولید ناخالص داخلی اکو با رشدی قابل ملاحظه بالغ بر یک تریلیون دلار گردید. نگاهی به حجم مبادلات تجاری اعضای اکو از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ نشان می‌دهد تجارت در این منطقه از رشد نسبی خوبی برخوردار بوده است. بر اساس اعلام دبیرخانه اکو، حجم مبادلات تجاری میان کشورهای عضو از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ به ترتیب بالغ بر ۱۷۱، ۱۹۸/۵، ۲۵۵، ۳۴۲ و ۴۲۱ میلیارد دلار شد.

منطقه اکو با داشتن بیش از ۷ میلیون متر مربع وسعت و جمعیتی بالغ بر ۳۹۵ میلیون نفر (در سال ۲۰۰۶) که ۶ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد و همچنین برخوردار بودن از منابع غنی معدنی، از ظرفیت‌های بالقوه عظیمی جهت توسعه همکاری‌های منطقه‌ای برخوردار است. اکو توانایی تبدیل شدن به یک قطب مهم اقتصادی جهت ایفای نقش شایسته در اقتصاد و تجارت بین‌المللی را دارد. همکاری اقتصادی منطقه‌ای بر محور تجارت، انرژی و حمل و نقل در این سازمان در اولویت قرار دارند. ارتقای شرایط برای توسعه اقتصادی پایدار و افزایش سطح زندگی و رفاه مردم، گسترش تجارت درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، حذف موانع تجاری و حذف سیاست‌های غیر منصفانه، تلاش در جهت ادغام تجارت کشورهای منطقه با تجارت جهانی و ارتقای همکاری‌های

همچنین طبق آخرین اطلاعات موجود، تجارت بین‌المللی منطقه اکو در سال ۲۰۰۷ به ۵۷۰ میلیارد دلار رسید. اما با بررسی رشد حجم مبادلات تجاری این کشورها با کشورهای جهان می‌توان نتیجه گرفت که چنانچه برنامه‌ریزی مناسبی صورت گیرد می‌توان از ظرفیت‌های موجود در این کشورها به نفع افزایش تجارت درون منطقه‌ای بهره برد. سهم کشورهای عضو اکو از واردات جهان از ۱/۴۲ در صد در سال ۲۰۰۰ به ۲/۰۶ در صد در سال ۲۰۰۵ افزایش یافته و سهم این منطقه از صادرات جهانی از ۱/۳۲ درصد در سال ۲۰۰۰ به ۱/۹۳ درصد در سال ۲۰۰۵ افزایش یافت. تلاش بر آن است تا حجم مناسبات کشورهای عضو از رقم غیرقابل قبول کنونی (۲٪ در سال ۲۰۰۵) به جایگاه واقعی آن برسد.

پس از سال‌ها تلاش کشورهای منطقه اکو جهت تحقق اهداف مورد نظر به ویژه هدف تجارت آزاد منطقه‌ای و به منظور ایجاد بستر مناسب حقوقی، موافقتنامه همکاری تجاری اکو (اکوتا) تنظیم و امضا شد.^۱ با اجرای کامل این موافقتنامه می‌توان با استفاده از ظرفیت‌های کشورهای عضو به اهداف مورد نظر جهت توسعه تجارت درون منطقه‌ای دست یافت.

اما حال باید دید ویژگی‌های اکوتا چیست؟ مزایای آن برای کشورهای منطقه چگونه است؟ آیا انعقاد قراردادهای منطقه‌ای و تأسیس ترتیبات منطقه‌ای با قوانین سازمان جهانی تجارت مغایرت دارد؟ آینده همکاری در چارچوب این همکاری‌ها به چه صورت می‌تواند باشد؟

تاریخچه

توسعه روزافزون تجارت در منطقه به ویژه بین اعضای سازمان همکاری اقتصادی (اکو)، ضرورت ایجاد

1. ECO Trade Agreement.

بستر و شرایط حقوقی مناسب جهت سازماندهی و هدایت تجارت درون و برون منطقه‌ای را بیش از هر زمان دیگر ایجاب می‌نمود. کشورهای عضو اکو در سال ۱۹۹۲ در تهران در مورد تأسیس یک نظام ترجیحات تعرفه‌ای محدود بین خود به توافق رسیدند و با تدوین موافقتنامه چارچوب همکاری‌ها، چشم‌انداز همکاری‌های تجاری را به ویژه در زمینه تعرفه‌های گمرکی و رفع موانع تجاری، تسهیل امور تجاری، بانکی و بیمه‌ای ترسیم نمودند. پس از شش دوره مذاکرات کارشناسی، سرانجام در دومین نشست وزرای بازرگانی اکو در سال ۱۹۹۳، موافقتنامه تجاری اکو (اکوتا) مشتمل بر ۳۹ ماده، با هدف گسترش روابط تجاری و همکاری‌های اقتصادی در سطح منطقه، تصویب و کشورهای ایران، افغانستان، پاکستان، ترکیه و تاجیکستان آن را امضا کردند. این موافقتنامه در واقع مکمل پروتکل تعرفه ترجیحی (۱۹۹۲) می‌باشد. ویژگی‌های موافقتنامه مذکور به گونه‌ای است که کلیه موازین بین‌المللی در آن پیش‌بینی شده و در تدوین آن از موافقتنامه‌های مهم تجاری در سطح بین‌المللی بهره‌برداری لازم شده است.

ویژگی‌های موافقتنامه اکوتا

موافقتنامه اکوتا بر اساس آخرین موضوعات مورد بحث در عرصه تجارت جهانی تنظیم شده و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت یکی از الگوهای آن است. بر همین اساس، مواردی مهم همچون کاهش تعرفه‌های وارداتی، شرایط مراقبت‌های ملی شفافیت در اقدامات، قوانین مبدأ انحصارات دولتی کمک‌های

2. World Trade Organization (WTO)
3. National Treatment
4. Transparency
5. Rules of Origin
6. State Monopolies

دولتی حمایت از حقوق مالکیت فکری اقدامات قیمت‌شکنی و ضد قیمت‌شکنی اقدامات عمومی حفاظتی^۴ مشکل عدم تراز پرداخت حل و فصل اختلافات در آن پیش‌بینی شده است.

تعهدات اعضا در موافقتنامه اکوتا بسیار گسترده می‌باشد. بر اساس بند ۴ ماده ۲ موافقتنامه اکوتا، ترویج، پشتیبانی، افزایش تجارت منطقه‌ای بر اساس اصول مشترک و تحکیم همکاری‌های اقتصادی میان دول عضو اکو از طریق حذف موانع غیرتعرفه‌ای، کاهش تعرفه‌ها و مبادله امتیازات تجاری از جمله اهداف این موافقتنامه می‌باشد.

موضوع کاهش تعرفه‌ها و حذف موانع غیرتعرفه‌ای یکی از مباحث بحث برانگیز در تجارت بین‌المللی است. به همین جهت کشورهای عضو اکو توجه ویژه‌ای به این موضوع داشته‌اند و می‌توان گفت مهمترین مرحله اولیه اجرایی آن، مسأله کاهش تعرفه‌ها است. به موجب ماده ۴ این موافقتنامه، کشورهای عضو موظفند طی یک دوره ۸ ساله (استثنائاً ۱۵ سال برای افغانستان) میزان تعرفه‌های گمرکی خود را به تدریج به حداکثر ۱۵ درصد کاهش دهند و تلاش نمایند موانع غیرتعرفه‌ای را حذف نمایند. در ماده ۶ نیز تصریح شده است که وضع موانع غیرتعرفه‌ای جدید بر واردات (به جز مواردی که در موافقتنامه به آن اشاره شده است)، ممنوع می‌باشد. در راستای کاهش تعرفه‌ها، ۳ فهرست منفی و مثبت و حساس برای کالاها از سوی هر کشور ارائه خواهد شد.

1. State Aid
2. Protection of Intellectual Property Rights
3. Dumping and Anti-Dumping Measures
4. General Safeguard Measures
5. Balance of Payments Difficulties
6. Dispute Settlement

فهرست کالاهای حساس نباید بیشتر از ۱٪ خطوط تعرفه‌ای شش رقمی باشد. فهرست مثبت نیز حداقل ۸۰٪ کالاهای خطوط تعرفه‌ای را تحت پوشش قرار می‌دهد. جهت حمایت از تولیدکنندگان برخی از کالاها، این امکان برای کشورها وجود دارد که ۲۰٪ کالاهای تجاری خود را در فهرست منفی قرار دهند که از شمول کاهش تعرفه‌ها خارج هستند. علاوه بر این امتیاز، در مواقعی که ملاحظاتی به ویژه در زمینه امنیت ملی، حفاظت از محیط زیست و آثار تاریخی و باستانی وجود دارد، استثنائاً کشورها می‌توانند محدودیت‌هایی را در تجارت اعمال نمایند. (ماده ۱۵)

با توجه به ضرورت آماده‌سازی ضمام موافقتنامه اکوتا بر اساس پیشنهادات اعضا و مطالعات انجام شده، ۲ سال پس از امضای اصل موافقتنامه، در سومین اجلاس وزرای بازرگانی اکو (۷ ژوئیه ۲۰۰۵ در استانبول)، ضمام چهارگانه اکوتا در قالب یک پروتکل الحاقی امضا شدند. ضمام مذکور جزو لاینفک موافقتنامه اصلی اکوتا محسوب می‌گردند و ابهامات موجود در زمینه‌های قوانین مبدأ کالا، کمک‌های دولتی، حمایت از حقوق مالکیت فکری و اقدامات ضد قیمت‌شکنی را برطرف می‌نمایند.

یکی از خصوصیات بارز تجارت سالم، بهره‌مندی از شرایط ایده‌آل رقابتی می‌باشد. پیدایش انحصار در واقع مانعی بزرگ برای ایجاد رقابت است و حمایت‌های دولتی می‌تواند در روند طبیعی تجارت و نظارت بر بازار اختلال ایجاد نماید. از این رو در موافقتنامه اکوتا، انحصارات و حمایت‌های دولتی نهی شده است. بر همین اساس، انحصارات دولتی در زمینه تجارت به تدریج تعدیل خواهد شد، به گونه‌ای که پس از پایان برنامه زمان‌بندی اجرایی

7. anti-dumping

۸ ساله، هیچ گونه تبعیضی در این خصوص وجود نخواهد داشت (ماده ۱۶). همچنین به موجب ماده ۱۸ موافقتنامه اکوتا، هر گونه کمک مالی اعطایی از سوی دولت یک طرف متعاقد که بر روند تجارت آن کشور و سایر طرف‌های متعاقد تأثیر بگذارد مغایر با اصول موافقتنامه است.

البته باید توجه داشت که وجود ساز و کارها و ابزارهای نظارتی و اجرایی، از ملزومات مهم و اساسی جهت اجرای هر توافقی می‌باشد. از این رو، جهت پیگیری مؤثر و نظارت بر روند اجرایی، در ماده ۲۹ موافقتنامه اکوتا بیان شده است که یک شورای همکاری متشکل از نمایندگان کشورهای عضو تشکیل شود. در واقع شورای همکاری مهمترین رکن اجرایی و نظارتی اکوتا محسوب می‌شود. علاوه بر آن، این شورا به عنوان رکن حل و فصل اختلافات نیز عمل می‌نماید.

ایجاد موانع شبه تعرفه‌ای و محدودیت در روند تجارت باعث بروز اختلال در تجارت و کاهش رونق اقتصادی می‌شود. به همین دلیل، پس از لازم‌الاجرا شدن موافقتنامه، هیچ یک از طرف‌های متعاقد، بدون اجازه شورای همکاری نمی‌تواند با وضع حقوق یا عوارض یا رویه‌های محدودکننده تجاری (بیش از آنچه قبلاً وجود داشته) نسبت به امتیازاتی که قبلاً داده است خدشه وارد نماید یا آن‌ها را ملغی نماید (ماده ۱۰). همچنین وضع هر گونه عوارض شبه تعرفه‌ای بعد از لازم‌الاجرا شدن موافقتنامه اکوتا، بدون اجازه شورای مذکور ممنوع می‌باشد (ماده ۵). البته در مواردی که مشکل تراز پرداخت وجود داشته باشد، کشور ذینفع می‌تواند با موافقت شورای همکاری محدودیت‌هایی را در واردات اعمال کند.

بروز اختلاف در همکاری‌های مشترک از جمله در زمینه اقتصادی و تجاری اجتناب ناپذیر است. بنابراین

پیش‌بینی ساز و کار مناسب جهت حل آن، می‌تواند از گسترش دامنه آن جلوگیری نموده و ضمانت اجرایی موافقتنامه را افزایش دهد. در این راستا، ماده ۲۷ موافقتنامه اکوتا به مبحث حل و فصل اختلافات اختصاص یافته است. بر همین اساس چنانچه اختلاف بین اعضا پیش آید، ابتدا به صورت دوستانه تلاش خواهند کرد ظرف مدت نود روز مصالحه کنند و در صورت عدم توافق می‌توانند موضوع را به شورای همکاری به عنوان رکن اجرایی و حل اختلافات ارجاع دهند و بر اساس حکم آن اقدامات لازم را بعمل آورند.

براساس ماده ۳۹، اکوتا با امضا و تصویب ۵ کشور عضو لازم‌الاجرا خواهد شد. پس از تصویب مجالس چهار کشور از پنج کشور مذکور، سرانجام مجلس شورای اسلامی ایران و شورای نگهبان در سال ۲۰۰۷ آن را تصویب نمودند. بر همین اساس، پس از تودیع سند تصویب از سوی ایران، این موافقتنامه از ابتدای سال ۲۰۰۹ لازم‌الاجرا شده است. دبیرکل اکو امین اسناد این موافقتنامه می‌باشد و دبیرخانه مسؤولیت تودیع اسناد تنفیذ، پذیرش یا تصویب و لازم‌الاجرا شدن موافقتنامه را به عهده دارد. (ماده ۲۸)

شرکت‌ها و تجار بخش خصوصی همواره از انعقاد قراردادهایی نظیر اکوتا میان جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهای منطقه و جهان استقبال نموده‌اند و بر این باورند که چنین قراردادهایی تأثیر مستقیم بر رشد روابط اقتصادی منطقه دارد و زمینه‌های افزایش حجم تجارت درون منطقه‌ای به ویژه در منطقه اکو خواهد شد. با اجرای این موافقتنامه طی یک دوره ۵ ساله حجم تجارت منطقه به ۲۰ درصد تجارت جهانی افزایش خواهد یافت.

گسترده‌گی تجارت بین‌المللی و ظرفیت‌های خاص هر کشور به عنوان یکی از اعضای جامعه بین‌المللی، باعث شده است تا به صورت طبیعی متناسب با بخشی از توانمندی‌های هر کشور، سهمی از تجارت جهانی به وی اختصاص یابد که در واقع با ظرفیت‌های واقعی آن فاصله بسیار دارد. جهت دستیابی به جایگاه واقعی در عرصه تجارت جهانی لازم است تا هر کشور علاوه بر برنامه‌ریزی جهت استفاده کامل از ظرفیت‌های داخلی، تمهیداتی را جهت دستیابی به جایگاه واقعی خود در تجارت بین‌المللی به اجرا گذارد. توافقات منطقه‌ای این امکان را برای هر کشور فراهم می‌آورد تا با تلفیق توانمندی‌های ملی با ظرفیت منطقه‌ای، نقش و جایگاه اصلی خود را در بازار جهانی کسب نماید. موافقتنامه اکوتا تمامی ویژگی‌های یک توافق منطقه‌ای را برای ایجاد پشتوانه لازم برای کشورهای عضو در عرصه تجارت بین‌المللی دارد. برخی از مزایای اکوتا را می‌توان به شرح زیر بر شمرد:

الف) تسهیل تجارت درون منطقه‌ای

کاهش تدریجی تعرفه‌ها، حذف موانع غیرتعرفه‌ای و برچیدن محدودیت‌های مضر تجارت در چارچوب موافقتنامه اکوتا موجب خواهد شد تا همکاری‌های تجاری بین کشورهای منطقه رشد چشمگیری یابد. از نظر سهولت تجارت در جهان، کشورهای ترکیه، قزاقستان، پاکستان، قرقیزستان، آذربایجان، ایران، ازبکستان، تاجیکستان و افغانستان به ترتیب در رتبه ۵۷، ۷۷، ۷۶، ۹۴، ۹۶، ۱۲۵، ۱۳۸، ۱۵۳ و ۱۵۹ قرار دارند. ترکمنستان تنها کشور عضوی است که در این رده‌بندی لحاظ نشده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود ترکیه در مقام اول و افغانستان در رتبه آخر در بین کشورهای عضو اکو قرار دارد. در سال ۲۰۰۷ حجم مبادلات تجاری میان اعضای

اکو بالغ بر ۳۳ میلیارد دلار بود که در مقایسه با سال ۲۰۰۵ (۲۷ میلیارد دلار) افزایش قابل توجهی نداشته است و سهم کمی از تجارت جهانی کشورهای عضو را تشکیل می‌دهد. پس از اجرای موافقتنامه اکوتا و ایجاد تسهیلات جدید تجاری در سطح منطقه انتظار می‌رود که علاوه بر کم شدن سطح اختلافات موجود، تجارت در کشورهای منطقه بهبود یابد و به معیارهای جهانی نزدیکتر شود.

ب) افزایش تجارت برون منطقه‌ای

به یقین پس از توسعه تجارت درون منطقه‌ای و کسب سهم بیشتر از تجارت بین‌المللی، تجارت کشورهای منطقه با سایر کشورهای جهان توسعه چشمگیری خواهد یافت. همان‌طور که قبلاً نیز بیان شد سهم تجارت کشورهای منطقه از تجارت جهانی در سال ۲۰۰۶ حدود ۲/۰۶ درصد بود که با توجه به ظرفیت‌ها و توانمندی‌های موجود، بسیار ناچیز است. در سال ۲۰۰۷ حجم مبادلات تجاری منطقه در جهان بالغ بر ۵۷۰ میلیارد دلار بود و پیش‌بینی می‌شود که با اجرای اکوتا و افزایش رونق اقتصادی در منطقه، مشارکت کشورهای عضو در تجارت بین‌المللی رشد یابد.

ج) توسعه همگرایی منطقه‌ای

بدون شک در پیشبرد راهبرد توسعه همگرایی منطقه‌ای همه زمینه‌های تجاری، اقتصادی، صنعتی، فرهنگی، تاریخی و هنری مد نظر قرار می‌گیرد. همان‌طور که در عهدنامه ازبکستان نیز به آن اشاره شده است همکاری‌ها در چارچوب سازمان اکو نیز تمامی زمینه‌های ممکن را در بر می‌گیرد و در این راستا موافقتنامه‌های متعددی تصویب شده است. موافقتنامه تجاری اکو یکی از توافقات مهم بین اعضا می‌باشد که زمینه توسعه همگرایی تجاری و اقتصادی را در منطقه فراهم خواهد کرد.

د) تحقق اهداف اساسی سازمان همکاری اقتصادی

همان طور که در مقدمه اشاره شد گسترش تجارت درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، حذف موانع تجاری و حذف سیاست‌های غیر منصفانه، تلاش در جهت ادغام تجارت کشورهای منطقه با تجارت جهانی و ارتقای همکاری‌های اقتصادی از اهداف مهم سازمان اکو می‌باشد که موافقتنامه اکوتا زمینه دستیابی به بخشی از آنها را ممکن خواهد ساخت.

ه) انتقال تجارب

تجربه‌ها و عملکردهای کشورهای عضو اکو متناسب با وضعیت اقتصادی و تجاری آنان متفاوت می‌باشد. اجرای اکوتا فرصتی است تا کشورهای عضو به ویژه کشورهایی که سال‌ها سیستم اقتصادی و تجارت سوسیالیستی را تجربه نموده‌اند، بتوانند فاصله خود را با موازین و معیارهای جهانی کم نمایند.

البته باید توجه داشت که برگزاری دوره‌های آموزشی، علاوه بر افزایش دانش و آگاهی کشورهای عضو، می‌تواند روند اجرایی موافقتنامه‌ها را تسریع نمایند. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود دبیرخانه اکو با همکاری آنکتاد و سازمان جهانی تجارت، برنامه‌ریزی لازم را برای برگزاری چنین دوره‌هایی در درجه اول در کشورهای متعهد و بعد در سایر کشورهای عضو به عمل آورد. برگزاری اولین کارگاه آموزشی مزایای بالقوه اکوتا در تاجیکستان (۶-۵ دسامبر ۲۰۰۷)، فرصت مناسبی بود تا کشورهای عضو به ویژه سازمان‌های ذینفع کشور میزبان با این موافقتنامه و مراحل اجرایی آن بیشتر آشنا شوند.

و) مکمل سایر توافقات چندجانبه

ارتباط و وابستگی نزدیک میان زمینه‌های مختلف اقتصادی و تجاری، خصوصیت ویژه‌ای را در تمامی موافقتنامه‌های اکو ایجاد و آن‌ها را مکمل یکدیگر ساخته

است. بدون شک، اکوتا همچون سایر موافقتنامه‌های اکو، از جمله موافقتنامه‌های تأسیس بانک توسعه تجارت اکو، تسهیل صدور روادید برای بازرگانان، تأسیس بانک اطلاعاتی قاچاق و تخلفات گمرکی، کمک‌های متقابل اداری در امور گمرکی، حمایت از سرمایه‌گذاری و چارچوب ترانزیت تجارت نقش مهمی در توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری ایفا می‌کند.

ز) ایجاد ثبات اقتصادی

رشد اقتصادی ناشی از توسعه همکاری‌های تجاری و اقتصادی میان اعضای اکو، علاوه بر کاهش وابستگی آنان به کشورهای غیر عضو، استقلال و ثبات اقتصادی و امنیتی بیشتری را برای آنان به ارمغان خواهد داشت. چنین تحولی را می‌توان در سایر سازمان‌های منطقه‌ای نظیر آسه‌آن نیز مشاهده کرد.

ح) تأثیر مثبت بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

اکوتا به همراه موافقتنامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری در کشورهای عضو اکو می‌تواند علاوه بر رشد تجارت، زمینه‌های مناسب را برای افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ایجاد کند. در سال ۲۰۰۵ بالغ بر ۱۶/۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی در منطقه اکو صورت گرفته است که نسبت به سال ۲۰۰۴ تقریباً ۲۷/۵ درصد رشد داشته است. همچنین میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۰۷ در این منطقه بیش از ۳۵ میلیارد دلار بوده است. این رشد نشان‌دهنده وجود ظرفیت‌ها و زمینه‌های بالقوه لازم در کشورهای عضو جهت توسعه اقتصادی و صنعتی می‌باشد. می‌توان گفت با برقراری ترجیحات تجاری مورد نظر در اکوتا و افزایش جذابیت تجارت در منطقه، سرمایه‌های خارجی بیشتری در منطقه برای راه‌اندازی طرح‌های

مشارکت صورت گیرد. بدیهی است سرمایه‌گذاران خارجی سهم خود از بازار منطقه را افزایش خواهند داد و توان تولید کشورهای عضو رشد خواهد کرد.

در حال حاضر، وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی (اگو) به دلیل اختلاف در درجه جذابیت‌ها، متفاوت می‌باشد. در این میان کشورهای دارای منابع غنی به ویژه در حوزه نفت و گاز توانسته‌اند سرمایه بیشتری را به خود اختصاص دهند. اما با مقایسه حجم کلی سرمایه‌گذاری خارجی در منطقه اگو با آمار جهانی، در می‌یابیم که وضعیت منطقه با متوسط استاندارد جهانی فاصله دارد. بنابر این کشورهای عضو باید سعی نمایند از راهکارها و ابزارهای مناسب و مکمل جهت افزایش سرمایه‌گذاری خارجی بهره ببرند.

ط) کمک به همسان‌سازی مقررات و تشریفات گمرکی

یکی از برنامه‌های سازمان اگو جهت تسهیل تجارت میان کشورهای عضو اگو، یکسان‌سازی مقررات و تشریفات گمرکی و رفع موانع مربوط به آن می‌باشد. در این راستا نشست‌های توجیهی و فنی نیز تشکیل شده است. از آن جمله می‌توان به اجلاس مشترک (اگو) و یونیدو یعنی نشست گروه کارشناسی جهت بررسی ظرفیت‌سازی تجاری در منطقه اگو که طی روزهای ۲۷ و ۲۸ آذر ۱۳۸۶ در دبیرخانه اگو در تهران برگزار شد اشاره کرد. شناسایی تدریجی مشکلات موجود گمرکی از طریق اجرای کامل موافقتنامه‌های تجاری و اقتصادی و انجام اصلاحات مورد نیاز می‌تواند همسان‌سازی مقررات و تشریفات گمرکی را تسهیل کند.

ی) افزایش امکان دسترسی به بازار

علاوه بر تسهیل تجارت از طریق کاهش تعرفه‌ها و حذف موانع تعرفه‌ای، وجود اصل کامله‌الوداد^۱ (بند ۲ ماده

۴) به عنوان یکی از اصول موافقتنامه تجاری اگو، این شرایط را برای تمامی بازرگانان و شرکت‌ها ایجاد می‌کند تا از شرایط مساوی همچون بازرگانان و شرکت‌های کشور میزبان و سایر کشورهای عضو برخوردار شوند. این عوامل نقش مهمی در افزایش امکان دسترسی به بازار دارند.

ک) تأثیر مثبت بر سایر زمینه‌های همکاری (به ویژه حمل و نقل و خدمات)

رونق اقتصادی و تجاری منطقه موجب افزایش تقاضا در زمینه‌های دیگر همکاری خواهد شد. برای نمونه می‌توان از افزایش فعالیت‌های خدمات حمل و نقلی برای جابجایی کالا و مسافر و همچنین سایر انواع خدمات از جمله بیمه‌ای، بانکی و مشاوره‌ای نام برد.

ل) تأثیر مثبت اگو تا بر اصلاحات اقتصادی

هر کشور در برنامه توسعه اقتصادی خود، اصلاحاتی را متناسب با دگرگونی‌های جدید پیش‌بینی و اجرا می‌نماید. شواهد نشان می‌دهد که اصلاحات در کشورهایی که عضو ترتیبات منطقه‌ای یا پروژه‌های ویژه بین‌المللی شده‌اند از سرعت بیشتری برخوردار بوده و هدفمندتر بوده‌اند. این تحولات را می‌توان در برخی از کشورهای در حال توسعه همچون کشورهای جنوب شرق آسیا مشاهده کرد.

م) افزایش همکاری‌ها با سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای

وجود منافع مشترک اقتصادی و تجاری و گستردگی همکاری‌ها در سطح سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی باعث شده است که به پشتوانه فضای مثبت همکاری‌های دوجانبه، اهمیت همکاری‌های بین سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای افزایش یابد. سازمان اگو نیز با توجه به این واقعیت، همکاری نزدیکی را با سازمان‌های بین‌المللی نظیر سازمان ملل، آنکتاد، فائو و سازمان جهانی تجارت و

1. Most Favoured Nation (MFN)

همچنین سازمان‌های منطقه‌ای همچون آسه‌آن برقرار نموده است ولی توسعه بیشتر این همکاری‌ها مستلزم اجرای موافقتنامه‌های درون سازمانی اکو به ویژه در زمینه تجارت و حمل و نقل و انرژی می‌باشد.

موافقتنامه اکوتا و قوانین سازمان جهانی تجارت

اصولاً سازمان‌ها و همکاری‌های منطقه‌ای، ترتیبات بین‌الدولی هستند که بین کشورهای همسایه یا در منطقه‌ای خاص ایجاد می‌شوند و هدف آنها افزایش صادرات و امکان دسترسی به بازار از طریق کاهش تعرفه‌ها، محدودیت‌ها و اقدامات گمرکی و غیره می‌باشد. همکاری‌های منطقه‌ای در قالب ترتیبات گوناگونی همچون اتحادیه‌های اقتصادی، بازارهای مشترک، اتحادیه گمرکی، مناطق آزاد و موافقتنامه‌های ترجیحی تشکیل می‌شوند. سازمان همکاری اقتصادی (اکو) نیز یک سازمان منطقه‌ای مهم می‌باشد که تعدادی از اعضای آن عضو سازمان جهانی تجارت هستند و تعدادی نیز با پذیرفته شدن به عنوان عضو ناظر، درگیر مذاکرات الحاق می‌باشند. با توجه به وجوه تمایز مذاکرات تجاری در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، نکات زیر قابل تأمل هستند:

۱. از آنجایی که همکاری‌های چندجانبه و منطقه‌ای، شالوده همکاری بین‌المللی هستند و اکثر کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت عضو یک یا چند سازمان منطقه‌ای و چندجانبه می‌باشند، در موافقتنامه‌های سازمان، تأسیس آنها آزاد اعلام شده است. بر اساس ماده ۲۴ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (۱۹۹۴)^۱ کشورهای عضو مجازند، در صورت لزوم، اتحادیه گمرکی و مناطق آزاد

تجاری تأسیس نمایند. همچنین طبق بند امکان‌سازی موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (۱۹۷۶)، کشورهای در حال توسعه می‌توانند برخلاف اصل دولت کامله‌الوداد، در زمینه کاهش تعرفه و حذف موانع غیرتعرفه‌ای، همکاری منطقه‌ای برقرار نمایند. ماده ۵ موافقتنامه عمومی تجارت خدمات به صراحت اعلام می‌کند که اعضا مجازند، در صورت لزوم، موافقتنامه‌های همگرایی اقتصادی در جهت آزادسازی تجارت منعقد نمایند. بنابراین ترتیبات منطقه‌ای مغایر قوانین سازمان جهانی تجارت نیستند و کشورهای عضو اکو که به سازمان تجارت جهانی ملحق شده‌اند نباید نگران انعقاد قراردادهای تعرفه ترجیحی منطقه‌ای باشند.

۲. با بن بست روند مذاکرات در سازمان جهانی تجارت به ویژه در زمینه محصولات کشاورزی و خدمات به دلیل عدم تأمین منافع کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته، طی چند سال اخیر، سازمان‌ها و ترتیبات منطقه‌ای به عنوان یک رهیافت مکمل و بلکه جایگزین، توسعه چشمگیری یافته‌اند به گونه‌ای که بر اساس آمار سازمان جهانی تجارت تعداد ترتیبات اقتصادی و تجاری جهان از ۱۲۰ مورد در آغاز به کار WTO در سال ۱۹۹۵ به ۳۰۰ مورد در پایان سال ۲۰۰۶ رسید. بنابراین در آینده شاهد افزایش اهمیت ترتیبات منطقه‌ای نظیر اکو و توسعه همکاری‌ها در این منطقه خواهیم بود.

۳. با توجه به اقتصاد نسبتاً بسته برخی از اعضای اکو، اجرای اکوتا می‌تواند به منزله تمرینی برای این دسته از کشورها در فرآیند پیوستن به سازمان جهانی تجارت باشد. بنابراین موافقتنامه تجاری اکو می‌تواند عضویت اعضا را در سازمان جهانی تجارت تسهیل و تسریع نماید.

2. Enabling Clause
3. GATS

1. GATT(1994)

ذیصلاح و نمونه امضای آنان برای صدور گواهی مبدأ، جهت پیشبرد امور در سطح ملی هر کشور بسیار مهم هستند.

اولین اجلاس شورای همکاری

همان طور که بیان شد بر اساس توافق بعمل آمده موافقتنامه مذکور با امضا و تصویب ۵ کشور عضو لازم الاجراء خواهد شد. موافقتنامه اکوتا با تصویب مجلس شورای اسلامی ایران، به عنوان آخرین کشور تصویب کننده، لازم الاجرا شده است. با توجه به پیش بینی تشکیل یک شورای همکاری جهت اجرای موافقتنامه اکوتا، در اولین اقدام، نخستین نشست شورای فوق در ماه مه ۲۰۰۸ در سطح مقامات ارشد در شهر مرسین ترکیه برگزار شد. در این نشست اعضا موافقت کردند فهرست های مثبت، منفی و حساس کالاهای تجاری خود را به دبیرخانه ارسال نمایند و در سال اول تنها ۱۰ درصد از ۸۰ درصد کالاهای مورد نظر در فهرست گنجانده شود. همچنین قرار شد فهرست منفی کالاهای تجاری کشورهای عضو نیز تا ۳۱ اکتبر ۲۰۰۸ از طریق دبیرخانه اکو بین اعضا توزیع شود. البته این فهرست قابل تغییر است. سال ۲۰۰۸ به عنوان سال پایه برای برنامه زمان بندی جهت کاهش تعرفه ها تعیین گردید. جهت هماهنگی بهتر مقرر شد هریک از اعضا کمیته ملی را ایجاد تا با همکاری نزدیک با شورای همکاری، دستیابی به اهداف مورد نظر اکوتا را تسریع نماید. برنامه کاهش تعرفه ها از اول ژانویه ۲۰۰۹ به اجرا گذاشته خواهد شد. طبق برنامه ریزی انجام شده، کاهش تعرفه ها در سال اول ۱۰ درصد از ۸۰ درصد سقف تعرفه ای را شامل خواهد شد که از اول ژانویه ۲۰۰۹ اجرا می شود.

پیچیدگی تجارت بین الملل و اهمیت رقابت در این عرصه، تدوین برنامه ها و تدابیر لازم برای اجرای موافقتنامه اکوتا را توجیه پذیر می کند. در واقع این برنامه ریزی ها می بایست در دو سطح ملی و منطقه ای صورت گیرد. معرفی به موقع نمایندگان تام الاختیار کشورهای عضو برای تشکیل شورای همکاری تشکیل نشست های شورای همکاری جهت پیشبرد بهتر امور و نظارت بر اجرای موافقتنامه طبق برنامه زمان بندی، تهیه و تبادل فهرست امتیازات ملی کشورها بر اساس مصوبه سومین نشست وزرای بازرگانی اکو، توجه به پیشنهادات اعضا جهت تسریع در اجرای موافقتنامه و حضور فعال نمایندگان نهادهای مربوطه در نشست شورای همکاری از جمله تدابیر مهمی هستند که باید در سطح منطقه ای اجرا شوند.

اقداماتی نظیر تشکیل یک کمیته ملی متشکل از وزارتخانه ها و سازمان های مربوطه داخلی، تهیه فهرست کالاهای حساس (ماده ۳ موافقتنامه)، تدوین فرمول پیشنهادی جهت کاهش تعرفه های گمرکی (بند الف ماده ۴)، تنظیم فهرست منفی کالاها و تعرفه های کاربردی برای فهرست مثبت کالاها (بند ب ماده ۴)، تعیین فرمول کاهش سالانه عوارض گمرکی، تبادل اطلاعات عوارض گمرکی (ماده ۵)، اطلاع رسانی در زمینه قوانین و مقررات مربوطه (ماده ۱۱)، صدور به موقع اطلاعیه مربوط به کاهش تعرفه ها، معرفی مراجع ذیصلاح برای تبادل اطلاعات در زمینه مقررات مبدأ کالا و صدور گواهینامه مربوطه (ماده ۱۶) و تبادل اطلاعات در مورد مراجع

1. Cooperation Council
2. National Concession

هر سازمان اقتصادی می‌تواند با استفاده از ابزارهای موجود و توانمندی‌های خود به اهداف مورد نظر دست یابد. فراهم آوردن بسترهای مناسب جهت تحقق طرح‌های توسعه اقتصادی در منطقه سازمان همکاری اقتصادی (اکو)، از اهداف اولیه این سازمان می‌باشد. زیرا اکو با توجه به وسعت جغرافیایی که از ظرفیت اقتصادی و جمعیتی قابل توجهی برخوردار است می‌تواند با اجرای به موقع مصوبات و موافقتنامه‌ها، دامنهٔ اثربخشی خود را در دنیای تجارت افزایش دهد. با توجه به مزیت‌های موافقتنامه اکو تا از جمله عدم مغایرت آن با قوانین سازمان جهانی تجارت، بدون شک اجرای به موقع آن، علاوه بر

توسعه تجارت درون منطقه‌ای، سهم اعضای این سازمان از تجارت جهانی را افزایش خواهد داد. انتظار می‌رود پس از اجرای کامل اکوتا، حجم مبادلات درون منطقه‌ای اکو از رقم ۷٪ فعلی به ۲۰ درصد برسد و در نتیجه افزایش رونق اقتصادی در منطقه، توان صادراتی آنها به سایر کشورهای جهان بیشتر شود. از سوی دیگر سند چشم‌انداز اکو ۲۰۱۵ مسیر و نحوه همکاری‌های کشورهای عضو را جهت توسعه همکاری‌ها و ایجاد منطقه آزاد تجاری مشخص کرده است که بدون اجرای اکوتا، تحقق این امر غیرممکن است.

محمد رضا علی پور ناندل

اداره امور اکو - وزارت امور خارجه